

Verslag lezing door Harry de Kok op woensdag 17 oktober: De Nassau's en Turnhout, in relatie met de Brabanders, de Bourgondiërs, Habsburgers en Hohenzollern, 15de – 19de eeuw

Oud-stadsarchivaris Harry de Kok begon op de zolder van het Taxandriamuseum zijn uiteenzetting met te vertellen over een bezoek dat hij in 1991 samen met de toenmalige burgemeester, Richard Proost, bracht aan de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Toen werd er namelijk een wapenbord ingehuldigd met de schilden van de plaatsen waar de Nassau's in rechte lijn heer of eigenaar zijn geweest. Turnhout is erbij: het is

er vertegenwoordigd met een zilveren wapenschild met blauwe paal. De Nassaus hadden veel titels in de Zuidelijke Nederlanden (denk maar aan Diest en Antwerpen), tot in Frankrijk toe.

Er was in onze stad zeker een oranjebeweging, een gevolg van een erg lange traditie die teruggaat tot de middeleeuwen. De heerlijkheid Turnhout kreeg gestalte in 1356. Van meet af was het kasteel erg belangrijk, maar de eigenaars waren er maar heel zelden aanwezig. Daarom stelden ze bestuurders aan die zich bezig hielden met de dagelijkse gang van zaken. Belangrijke functionarissen waren de kastelein, de schout en de rentmeester. Die kasteleins waren de eersten die een band hadden met de Nassau's, een van oorsprong Duitse familie die in 14de eeuw bezittingen wist te verwerven in de Nederlanden. In 1419 werd graaf Engelbrecht van Nassau, een telg van de zogenaamde Bredase Nassau's kastelein, een functie die bijna een eeuw lang in

het bezit van de familie zou blijven. Zo werd in 1470 Engelbert II van Nassau, kastelein. In 1477 werd zijn zoon Jan kastelein.

Hij liet geen wettige kinderen na en benoemde Hendrik III van Nassau-Breda (1483-1538), een zoon van zijn broer, tot zijn erfgenaam. Hij was gehuwd met een telg van het geslacht Oranje. Hij was een oom van Willem van Oranje (1533-1584), de 'vader des Vaderlands'. Wellicht is deze nooit in Turnhout geweest, maar Willem had wel een Turnhoutse biechtvader toen hij nog katholiek was. Het ging meer bepaald om prior Megens van Corsendonk. Willem had drie zonen, die elk met Turnhout te maken hebben gehad.

Maurits (1567-1625) viel tijdens de Tachtigjarige Oorlog de Spanjaarden aan, wat resulteerde in de slag op de Tielensheide (zie gravure) op 24 januari 1597. In een Nederlands militair tijdschrift uit onze tijd noemde men de Staatse overwinning 'De zwaarste klap die ooit door de Nederlandse cavalerie is uitgedeeld'. De vaandels toen buitgemaakt op de Spanjaarden zijn later opgehangen in de Ridderzaal in Den Haag en berusten nu in het Legermuseum van Delft. Maurits heeft trouwens ook het Turnhoutse kasteel in puin laten schieten. Filips-Willem (1554-1618) werd opgevoed aan het Spaanse hof en is altijd katholiek gebleven. Hij erfde alle Nassause bezittingen in de Zuidelijke

Nederlanden. Hij deed in 1614 in Turnhout een Blijde Intrede en bestelde toen kant bij de Turnhoutse begijntjes. Het is de eerste vermelding van kantproductie in onze stad. Frederik-Hendrik (1584-1647), de 'stedenbedwinger', wilde bij de vrede van Münster in 1648 Turnhout hebben en hij kreeg het toegewezen.

Maar Hendrik overleed vroegtijdig en Turnhout ging naar zijn echtgenote Amalia Van Solms (zie schilderij van Gerard van Honthorst). Ze moest wel beloven dat de stad katholiek zou blijven. In

1649 deed ze haar luisterrijke Blijde Intrede, waarbij ze verbleef in het Huis metten Toren. Haar schilderij hangt tegenwoordig in het kabinet van de burgemeester. Bijna elk jaar tot 1663 verbleef ze een poos op het kasteel. Ook vele familieleden en bekende gasten (onder andere schilder Jacob Jordaens) logeerden er. Ze bezocht Corsendonk, ging er jagen en liet het kasteel herstellen en fraai herinrichten. Voor haarzelf liet ze er een protestantse kapel inrichten. Ook liet ze – intussen

verloren gegane – afbeeldingen van de stad vervaardigen. Haar wapen kwam boven de poort van het kasteel, intussen vervangen door het wapen van haar opvolgster Maria van Zimmeren (zie foto). Verklaringen voor haar veelvuldige aanwezigheden waren haar voorliefde voor de jacht en de Zuidelijke Nederlanden. Ook de jachtdeur van het Valkenhof – intussen in het bezit van het Taxandriamuseum – is in haar opdracht gemaakt. Ama-

lia overleed op 6 december 1675 en werd opgevolgd door Willem III, later ook koning van Engeland. Deze stierf echter in 1702 zonder kinderen, het vruchtgebruik van Turnhout ging toen naar zijn tante Maria van Zimmeren. Later kwam Turnhout in handen van de Pruisische Hohenzollern, de Nassau's bleven wel heren van Turnhout.

In de 19de eeuw verbleef koning Willem I in de stad omwille van het Ravels Kamp, een exercitieplaats van het Nederlandse leger. Hij verbleef toen in het torenhuis op de Markt van de familie Van Hal. Hij kreeg toen buikloop en verhuisde nadien prefect Mesmaekers in de adelstand als dank voor de verzorging. In de Eerste Wereldoorlog bleef het Heilig Graf gespaard van inkwartieringen dankzij voorspraak van koningin Wilhelmina. Op 14 mei 1935 hadden koningin Wilhelmina en prinses Juliana een kort oponthoud in de stad. In 1992 kwam er een Nassaulaan en in 2002 woonde prins Constantijn in de stad een concert bij.

Tot hier het boeiend overzicht dat Harry de Kok gaf van een belangrijk stuk Turnhoutse geschiedenis.

Sam Van Clemen

